

Interview. Den islandske forfatter Einar Kárason fortsætter med Sturlungatidens blodige kampe i sin nye bog, *Raseri*.

Findes der en mening i galskaben?

AF PRÖSTUR HARALDSSON

REYKJAVÍK – Det er noget enhver islandsk forfatter oplever. Før eller senere tvinges han eller hun til at se den kulturelle arv i øjnene, sagaerne, hvor det hele begyndte. Einar Kárason er ingen undtagelse. Efter at have udgivet en stribe romaner hvor han beskriver underlige skæbner fra efterkrigstidens Reykjavík er han gået over til fortiden. I går udkom hans tredje historiske roman på dansk. *Raseri* hedder den, en slags fortsættelse af *Fjendemøde*, der udkom i 2003. I disse bøger, som alt tyder på bliver en trilogi, sætter han sig for at genfortælle episoder fra Sturlunga saga, historien om den første og hidtil eneste borgerkrig i Island.

Når vi mødes på en kaffe i Reykjavíks centrum, oven over en arkæologisk udgravning af landets første bebyggelse, beretter Einar om de forskellige modtagelser, de to bøger fik i Island.

»Jeg blev skuffet, da *Fjendemøde* udkom. Jeg var blevet vant til, at mine bøger solgte godt og fik god kritik, men det var ikke tilfældet. Da *Raseri* udkom – et par uger efter det store krak i efteråret 2008 – blev den årets bestseller og jeg fik alle slags priser for den. I mellemtiden havde mine landsmænd opdaget, at der muligvis fandtes ligheds-punkter med deres situation og den, der opstod i 1262. Dengang blev landet sat under udenlandsk administration efter en del lovløse år med meningsløse men blodige indbyrdes kampe. Det er disse kampe, jeg forsøger at forstå og beskrive.«

De to bøger fra Sturlunga-tiden var dog ikke Einars første forsøg med at bruge historien som skueplads. Han har genfortalt Grettis saga, både i bogform for børn og som filmanuskript, der endnu er ikke blevet filmet. I 1998 udkom *Nordlys* (dansk udgave 2001), der beskriver menneskeskæbner og begivenheder i 1700-tallets Island. Den var en slags udvej fra efterkrigstidens slægtsromaner, hvor han ikke ønskede at sidde fast som forfatter.

»Jeg besluttede at gøre noget helt andet og valgte 1700-tallet, den hårdeste tid Island har oplevet. Det var en stor udfordring, men efter *Nordlys* var jeg klar til at bruge hvilken periode som helst. Sturlunga var allerede dengang en af mine yndlingssagaer, så det var på en måde helt naturligt at tage den til behandling. Sturlunga beskriver en mærkelig tid, der raser borgerkrig i Island samtidig med en økonomisk, kulturel, ja selv vejrmæssig guldalder. Dér fandt jeg Þórður kakali som jeg simpelthen måtte bruge som hovedperson.

Mens jeg skrev på *Fjendemøde* begyndte en anden stor begivenhed at banke på døren, mordbranden i Flugumýri, 1200-tallets mest dramatiske begivenhed. Den ændrede borgerkrigens karakter og retning. Det, som skulle have været en forsoning, blev ændret til et mareridt, der gjorde

Einar Kárason: »Mit synspunkt har altid været, at hvis en historie er god, så fortæller den os mere, jo mindre forfatteren forsøger at spække den med et moralsk budskab. En god historie kan stå på egne ben ligesom en god melodi eller fuglesang.« FOTO: EINAR FALUR INGÚLFFSSON

stridighederne mellem Islands ætter endnu mere hadefulde end før. Jeg har den teori, at denne ildebrand dannede et forbillede for Njálas forfatter der beskrev den berømte ildebrand i Bergþórshvöll, hvor Njáll og hans familie blev dræbt.«

I såvel *Fjendemøde* som *Raseri* benytter Einar Kárason sig af en flerstemmig skrivemåde, hvor en flok personer beskriver begivenhedernes gang ud fra deres egen synsvinkel. Det er en metode, der står i diametral modsætning til den, sagatidens forfattere bruger.

»Ja, jeg lånte denne metode fra William Faulkner og Graham Swift og brugte den også i *Storm*. I sagaerne giver forfatterne os aldrig direkte indblik i personernes tanker eller synspunkter, undtagen når de bliver citeret ordret. Personernes reaktioner beskrives og deraf må læseren drage egne slutninger om, hvad de tænker.«

– Men er der ikke fare for, at personernes følelser og tanker bliver for nutidige, at de bliver for moderne?

»Jo, det er rigtigt, men det gør forfattere hele tiden. Sagaernes forfattere beskrev deres personer, som om de var deres jævnaldrende, selvom de havde ligget i deres grav i to eller tre århundreder. Det samme gør jeg. Man må også tænke på, at siden 1200-tallet er der vokset omtrent 25-30 generationer op i Island. Hver islænding oplever op til fem eller seks generationer i sin levetid, så det er ikke så vældig langt tilbage. Mine personer levede i det samme land, og deres livsbetingelser var ikke så forskellige fra vores forældres. Jo, vi har fået al slags ny teknik, trafikken er blevet anderledes og husene bedre. Men menneskene må have følt og tænkt det samme, som vi gør, de har reageret på samme måde og været forskellige indbyrdes, ligesom vi er. Enkelte moralske begreber har ændret sig, respekten for menneskeliv er vokset, men stort set har de menneskelige vilkår ikke ændret sig så meget.«

Einar må dog erkende, at han havde svært ved at begribe hovedpersonen Eyjólfur ofsis tankegang.

»En dag sad jeg på en kaffe og læste en artikel i *The New Yorker* om Joseph Goebbels dagbøger. Han begik som bekendt en helt ufattelig grusom handling, da han sammen med sin hustru dræbte sine egne børn. Dér finder man de samme egenskaber, på den ene side mani og storhedsvanvid og på den anden depression, hvor han føler sig som et krybdyr foragtet af alle og enhver. Der fandt jeg en måde at forstå Eyjólfur ofsis handlinger på.«

Einar Kárason lader sig ikke nøje med at genfortælle *Sturlunga saga* i romanform. Han optræder gerne ved specielle arrangementer, hvor han snakker løst og fast om Sturlunga, og et par gange hver vinter har han holdt populære kurser, hvor han forsøger at vise folk, hvordan de skal læse historien.

»Selvom *Sturlunga saga* er en af de allervigtigste

sagaer fra 1200-tallet, er den ikke læst af særlig mange. Selv læseheste, som har læst alle de andre sagaer, har måttet give op. Sagen er, at Sturlunga ikke er særlig læservenlig. Det er en samling forskellige fortællinger af en gruppe forfattere, som en eller anden fandt på at sætte sammen. Man kan sammenligne det med, at for at komme til de bedste kapitler skal læseren først pløje igennem 300 sider kedelige politirapporter med udførlige beskrivelser af diverse kvæstelser. Det første, jeg fortæller mine kursister, er, at de slet ikke skal begynde på side 1 men blade om til side 170 og starte dér!

For det andet er det en fortælling om forfatternes samtid. Det betyder, at støvet ikke er faldet til jorden som i de øvrige islandske sagaer. Der forekommer tusindvis af personer i bogen, og når læseren bliver præsenteret for en ny person, ved han aldrig, om det er en nøgleperson eller én, der ikke bliver nævnt igen. Men det er netop disse vanskeligheder, der gør, at den, som overvinder dem, ikke kan rive sig løs fra den. Læseren bliver som regel besat og begynder at knytte følelsesmæssige bånd til de enkelte hovedpersoner.«

– Skal man så tolke *Rasen* som dit forsøg på at genrejse den ene hovedpersons, Gissur Þorvaldssons, ry blandt Sturlungas fans? Som bekendt blev hans 800-års fødselsdag i fjor ikke fejret...

»Han har jo selvklart en del på samvittigheden, deriblandt mordet på selveste Snorri Sturluson. Men alligevel bliver han iblandt positivt behandlet af Sturlungas forfattere, hvilket er ejendommeligt i lyset af, at bogen er skrevet af hans svorne fjender. Han er sturlungernes farligste modstander gennem 30-40 år, men forfatterne er store nok i formatet til at give ham kredit for hans mere humane sider.«

I historiens løb er Gissur Þorvaldsson tit blevet udpeget som den store landsforræder der handlede med den norske konge om herredømmet over Island. Men hvilke historiske paralleller ser Einar Kárason mellem nutiden og 1200-tallet?

»I sammenligning med 1700-tallet, hvor folk døde af sult, pest og naturkatastrofer, har 1200-tallet mere tilfælles med nutiden. Det var en guldalder, hvor man rejste meget, der gik en lind strøm af pilgrimme helt ned til Rom, og man opretholdt nære forbindelser med nabolandene. Folk havde nok at spise, og landbrugets kendetegn var store kvægbrug, der senere hen blev erstattet af får, der altid har været et tegn på fattigdom. Der fandtes universiteter i landet, hvor man sad og studerede klassikken og skrev udødelig litteratur. Alle de store sagaer blev skrevet i 1200-tallet.

Alligevel lykkedes det islændingene ved hjælp af dumhed og mangel på forudseenhed at ændre denne guldalder til en jammertid. De begyndte at kæmpe disse meningsløse kampe, som ingen forstår i dag. Det er udelukket at se nogen mening i at rejse en talstærk hær og flytte den tværs

over landet for at dræbe en del mennesker, uden at der sker en mærkbar magtforskydning. I den forstand kan Sturlunga læses som en kriserapport i lighed med den, der blev udgivet i fjor om krakket i 2008. Harald den hårfagre kæmpede for Norges forening, men det er meget svært af finde et formål med Sturlungatidens kampe. De enkelte høvdinge skifter alliancer, som man drikker vand, udelukkende på baggrund af slægtskab eller ægteskab. Órækja, Snorri Sturlusons søn, gifter sig med datteren til en af sin fars største fjender og kommer på kant med Snorri. Lidt senere dræber Gissur Snorri hvorefter Gissur og Órækja bliver fjender. Sådan går det hele tiden. Det er næsten lige så meningsløst som de evigt skiftende alliancer på børsmarkedet i bobletiden op til krakket.«

Einar Kárason er først og fremmest en fortæller, han elsker en god historie. For jul udgav han en samling erindringer fra sit 55 år lange liv under titlen *Jeg har det sjovt*. Men hvor vil han hen? Hvad er hans formål med at fortælle historier?

»Da jeg begyndte min forfatterkarriere tilbage i begyndelsen af 1980'erne, blev jeg tit spurgt, hvilket formål jeg har med mine bøger. Dengang svarede jeg altid, at mit ærinde kun var at fortælle en god historie. Det, syntes mange, var lidt suspekt. Forfattere plejede at erklære, at de ville kaste et lys på et eller andet samfundsproblem, det være sig politisk, socialt eller noget helt andet. Mit synspunkt har altid været, at hvis en historie er god, så fortæller den os mere, jo mindre forfatteren forsøger at spække den med et moralsk budskab. En god historie kan stå på egne ben ligesom en god melodi eller fuglesang.

Jeg har altid haft det lidt svært med abstrakt tankegang. Jeg har problemer med at læse filosofiske bøger, hvis de ikke har en eller anden form for handling eller ledetråd. Det kan man kalde et handicap, hvis man vil, men min litterære interesse voksede op fra at høre gode historier. Min far var taxachauffør, og fra ham fik jeg hele tiden alle slags historier at høre. Han havde også venner, der fortalte historier, og jeg bliver meget let fortryllet af at lytte til gode fortællere. Derfor begyndte jeg selv at fortælle historier, først i bogform men efterhånden også ved hjælp af en mikrofon. Jeg føler mig allerbedst foran en samling tilhørere,« siger Einar Kárason, som for tiden arbejder på tre bøger. Den ene er tredje del af Sturlungatrilogien, en anden foregår i 1800-tallet og den tredje i nutiden.

Og det er ganske vist...

Einar Kárasons roman Raseri udkom i dansk oversættelse ved Kim Lembek i går torsdag 3. februar på forlaget Gyldendal. Þróstur Haraldsson er islandsk journalist.

Bøger side 1.

Entartet. En række skulpturer fra udstillingen Entartete Kunst, der længst var afskrevet, er dukket op midt i Berlin.

Skærver fra fortiden

AF JAN BO HANSEN

BERLIN – I august havde middelalderarkæologerne travlt foran det Røde rådhus. Målet for anstrengelserne var det gamle rådhus, opført omkring år 1300. Af det er der kun nogle fundamenter tilbage, men det er jo fuldt tilstrækkeligt til at hidse middelalderarkæologer op. De glammede begejstret, da nogle stærkt medtagne skulpturer dukkede op i lyset i kælderen til huset Königstrasse 50. Resultatet af udgravningerne og de følgende restaureringer er nu udstillet i Neues Museum.

HER hører de egentlig ikke hjemme, for de 10-11 skulpturer – måske tilhører to fragmenter samme kunstværk – stammer hverken fra Egypten eller den germanske oldtid, som Neues Museum ellers koncentrerer sig om, men fra tiden mellem 1918 og 1933. Det er moderne skulpturer, ikke Ernst Barlach eller Kolbe men de blev alligevel identificeret. Det er Danserinde af Marg Moll, Gravid af Emy Roeder, et Hoved af Otto Freundlich, en Hagar af Karl Knappe og andre tyske billedhuggere fra Weimarrrepublikken.

DET er folk, som Det tredje Rige så på med ubehag. Men der var også et mindretal, der var begejstrede tilhængere af ekspressionismen, som de betragtede som et sandt udtryk for den tyske folkesjæl (mens den franske folkesjæl blev legemliggjort i impressionismen).

Disse folk var begejstrede samlere af Emil Nolde, og til den del af partiet hørte Joseph Goebbels. Det var ironiens ironi, at national-socialisterne først fyrede Ludwig Justi, der havde opbygget Nationalgalleriet i Berlin, og dernæst indsatte Alois Schardt som direktør for Nationalgalleriet uden at undersøge hans kunstsyn nærmere. Alois Schardt pyntede op med Emil Nolde og hans venner. Det varede fire måneder, før det gik op for partiet, hvad der foregik. Så blev der trukket i nødbremsen, Schardt røg ud, og Nolde kom i depoterne.

I 1937 var regimets folk så vidt, at de kunne koncentrere opmærksomheden om den moderne kunst. Fra museernes gemmer hentede man eksempler på entartet, altså degenereret kunst. Udstillingen Entartete Kunst blev først vist i Haus der deutschen Kunst – nu kun Haus der Kunst – i München. Herefter gik den riget rundt, og der var altid fulde huse, men de snedigere i partiet havde en fornemmelse af, at folk, der netop interesserede sig for denne kunst også glædede sig over udstillingen, som for første gang i lang tid gav dem anledning til at se den kunst, der interesserede dem. Samtidig blev de offentlige samlinger rensat for denne kunst, som enten blev solgt eller ødelagt. I alt regner man med et tab på 15.000 kunstværker på denne konto.

På denne vandreudstilling optrådte en del af de skulpturer, der her fremvises igen, som eksempel på sygelige synsforstyrrelser eller det, der var værre, nemlig et politisk motiveret forsøg på at undergrave den nationalsocialistiske folkesjæl. Senere blev nogle af skulpturerne brugt som rekvitter, når det skulle demonstreres, hvordan en jødisk asfaltliterat

boede. Så gik instruktøren til depotet, og fandt skulpturer af Moll eller Freundlich frem.

Men hvordan er de så havnet her foran rådhuset, i Königstrasse 50? Königstrasse er der ikke noget, der hedder længere, nu hedder det Rathausstrasse, og af gaden selv er der heller ikke noget tilbage. Indtil krigen var det et tæt byggeri, hvor der nu er en lidt forpusket park. Under krigen udbrændte alt byggeri, resterne blev raget ned og brugt til at fylde kældrene med. Figurerne er tydeligvis styrtet nogle etager ned, Emy Roeders *Gravide* og Otto Freundlichs *Hoved* er blevet slemt slemt tilredt.

Sammen med skulpturerne lå et penge-skab, som også havde gjort turen fra stor højde. Det har tilhørt Erhard Oewerdieck, som i 1941 lejede nogle kontorer. Her har Ægteparret Oewerdieck i flere perioder skjult jøder og andre, blandt dem den unge venstresocialist Wolfgang Abendroth. Andre jøder hjalp de til at emigrere. De er af samme grund æret i Yad Vashem i Jerusalem, men gjorde i øvrigt ikke væsen af sig og døde i ubemærkethed i 1977. Det er en nærliggende tanke, at skulpturerne kommer fra deres lejlighed. Men der er ikke nogen, der ved det med sikkerhed.

Emy Roeder: Den gravide kvinde (1918). Dette fragment

har overlevet, først nazisternes stempning som »degenereret«, siden krigens ragnarok.

Marg Moll: Danserinde. (omkring 1930). Bronze. Er dukket ud af ruinerne ved en udgravning nær Berlins røde rådhus.

